Бурка Н.А.
викладач кафедри англійської мови та перекладу
факультету сходознавства
Київського національного лінгвістичного університету

СИНТАГМАТИКА ДВОЧЛЕННИХ ПРИГОЛОСНИХ СПОЛУК У СЕРЕДИНІ СЛОВА В ДАВНЬО- ТА СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРІОДАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті викладено результати експериментального дослідження специфіки синтагматики двочленних приголосних сполук, зафіксованих у середині слова в давнь та середньоанглійському періодах розвитку англійської мови. За результатами розгляду частотних характеристик їхнього вживання та подальшого зіставного аналізу встановлено якісний склад приголосних сполук, типових для кожного досліджуваного періоду, а також окреслено динаміку їхніх змін упродовж цих періодів.*

Ключові слова: *частотні характеристики, синтагматика, приголосні сполуки, давньо- і середньоанглійський періоди, розвиток англійської мови.*

Abstract. *The paper presents the results of an experimental study of syntagmatic specificity of biconsonantal clusters, registered in the middle of the word in the Old and Middle English periods of the English language development. Considering the data on the clusters frequency and the results of their comparative analysis, the author presents a description of the nomenclature of consonantal clusters typical of each period under study as well as outlines the dynamics of their changes during these periods.*

Key words: *frequency characteristics, syntagmatics, consonantal clusters, the Old and Middle English periods, the English language development.*

Постановка проблеми. Лінгвістам добре відомо, що акумулювання в єдину наукову картину результатів теоретичних й експериментальних досліджень особливостей синтагматики фонем створює надійне підґрунтя для вивчення їхньої фоносемантичної та фонотактичної специфіки і в діахронічному, і в синхронічному розглядах.

Аналіз останніх публікацій. Незважаючи на значну кількість публікацій з питань вивчення звукової будови мови [1–6; 9], не існує узгодженої думки щодо синтагматичної специфіки приголосних сполук у діахронічному розрізі як інструментарію для встановлення закономірностей варіювання мовних одиниць у процесі розвитку англійської мови. Тому **метою** цієї праці є зіставлення особливостей змін у синтагматиці двочленних приголосних сполук, зафіксованих у середині слова, у давньо- та середньоанглійському періодах розвитку англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зіставний аналіз закономірностей синтагматики двочленних приголосних сполук здійснювався на основі сумісного розгляду 109-ти поєднань (*bb, br,cc, cg,ch,cl, cn, cp, cr, cs, dd, df, dg, dl, dn, dr, dw, fd, ff, fl, ft, fð, fr,gd, gg,gl,gm, gn, gþ, gð, gr,gt, hg, hl, ht, lc, ld, lf, lg, ll, lm, ln, ls, lt, mb, ml, mn, mp, mm, mr, ms, nc, nd, ng, nl, nn, nr, ns, nt, nw, pl, pn, pp, rc, rd, rf, rg, rh, rl, rm, rn, rp, rr, rð, rs, rt, rw, sb, sc,sf, sh, sl, sm,sn, ss, st, sp, sw,tf, tl, tn, tr,ts, tt, tw,ðg, ðn, ðm, ðr, ðl, ðs, ðð, wd, wl, wn, wr,ws, xl, xn*), що функціонували протягом давньоанглійського періоду розвитку мови [ASD], та 111 поєднань (*bb,*

bl, br, cc, ch, ck, cl, cn, cr, ct, cw, dd, dl, dm, dn, dr, fc, fd, ff, fl, fn, fr, ʒt, gb, gg, gl, gn, gr, ht, hþ, hð, hw, kk, kl, ld, lʒ, lk, ll, lm, ln, lp, ls, lt, lð, lv, lw, mb, mf, ml, mn, mn, mp, mr, ms, nc, nd, nf, ng, nk, nl, nn, ns, nt, nv, pc, ph, pl, pp, pr, rb, rc, rd, rf, rʒ, rg, rh, rk, rl, rm, rn, rr, rð, rþ, rs, rt, rv, rw, sc, sd, sk, sl, sm, sn, ss, st, sp, sw, tf, th, tn, tl, tr, tt, tw, ðm, ðð, vr, wd, wl, wr, wð), зареєстрованих у середині слова середньоанглійського періоду [MED].

Аналіз показав, що на відміну від давньоанглійського періоду, в середині середньоанглійського слова сполука (bl), яка створювалась поєднанням шумної з сонорною за співвідношенням шуму і голосу, губної з язиковою за місцем творення та зімкненої з боковим апроксимантом за способом творення, складала 63% від загальної кількості сполук підгрупи, що починаються на приголосну /b/.

Зіставлення двочленних сполук (cc), (ch), (ck), (cl), (cn), (cr), (ct) та (cw) з відповідними сполуками давньоанглійського періоду вказує на появу в системі середньоанглійської мови поєднань (ct) і (cw) та зникнення (cg) і (cp). При цьому у п’ять разів частотніше в середині слова почала функціонувати сполука (cl).

Розгляд особливостей актуалізації поєднань (dd), (dl), (dm), (dn), (dr) у двох досліджуваних історичних зрізах засвідчив збільшення у 2,5 рази частки функціонування в середньоанглійському періоді сполуки (dr), зменшення в чотири рази рекурентності біфонеми (dn), повне зникнення сполук (df), (dg) і (dw) та появу двофонемного поєднання (dm).

Подібно до давньоанглійського періоду, у підгрупі приголосних двофонемних поєднань (fc), (fd), (ff), (fl), (fn), (fr) зафіксовано домінування сполуки (fl), частка актуалізації якої вдвічі збільшилася в середньоанглійському періоді. При цьому до підсистеми приголосних сполук, уживаних в середині слова, увійшли поєднання (fn) і (fc), які не були зареєстровані в попередньому періоді розвитку англійської мови. У свою чергу, перестали функціонувати в середньоанглійському періоді сполуки (fΔ) і (ft).

З картини актуалізації двофонемних сполук стало зрозумілим, що на середньоанглійському відрізку часу відбулося значне зменшення кількості різновидів поєднань приголосних сполук у підгрупі, що починається на /g/ (від 10 в давньоанглійському періоді до 5 в середньоанглійському). За кількісною ознакою вживання сполук (gn) і (gr) у середньоанглійському періоді зменшується утричі, а (gl) — збільшується у п’ять разів. Крім того, різновиди сполук цієї групи поповнює поєднання (gb).

Динаміка змін у частоті вживання сполук (ht), (hþ), (hð) і (hw) показала значне зменшення (у чотири рази) рекурентності поєднання приголосних (ht), повне зникнення активних у давньоанглійський період сполук (hg) і (hl) та про появу (hw), (hΔ) і (h→). Сполуки (kk), (kl) не були характерними для давньоанглійського періоду. Їхня поява є однією з ознак середньоанглійського періоду розвитку англійської мови.

На підставі зіставлення специфіки актуалізації сполук (lc), (ld), (lf), (lk), (ll), (lm), (lp), (ls), (lt), аналізованих у двох періодах розвитку англійської мови, установлено, що середньоанглійському історичному відрізку притаманне збільшення кількості поєднань приголосних, що починаються на /l/ до 12

різновидів. Якісна картина розвитку цієї підгрупи проявляється в появі (lk), (lp), (lv), (lw), (lΔ), (lZ) (lc) та зникненні сполук (lc), (lf) і (lg). При цьому інші поєднання приголосних — (ld), (lm), (ln), (ls) і (lt) — мають однакову частоту вживання в обох порівнюваних періодах. Така тенденція в їхньому функціонуванні може свідчити про стабільність взаємодії цих фонем у системі мови.

Слід зазначити також, що на обох відрізках розвитку мови не зафіксовано значних відхилень в актуалізації сполук (mb), (mf), (ml), (mn), (mn), (mp), (mr), (ms), за винятком появи сполуки (mf). Зауважимо при цьому, що в середньоанглійський період спостерігається зростання у сім разів частоти функціонування сполуки (mp).

Порівняння якісних і кількісних показників актуалізації сполук (nc), (nd), (nf), (ng), (nk), (nl), (nn), (ns), (nt), (nv) у двох розглянутих періодах дозволяє констатувати їхню практичну ідентичність: переважання у функціонуванні в обидва історичні відрізки сполук (nd), (ng) і (nt). Проте, на відміну від давньоанглійського періоду, для середньоанглійської доби стає притаманним вживання слів зі сполуками (nf), (nk) і (nv) та зникнення з ужитку сполук (nr) і (nw).

Заслуговує на увагу й те, що в середньоанглійському періоді зафіксовано появу сполук (pc), (ph) і (pr) та зникнення типового для давньоанглійського періоду поєднання (pn). За кількісною ознакою частота вживання ідентичної для обох періодів сполуки (pl) зменшується утричі порівняно з давньоанглійським періодом.

За результатами огляду особливостей функціонування сполук (tf), (th), (tn), (tl), (tr), (tt), (tw) давньоанглійського періоду неважко зрозуміти, що на відрізку середньоанглійського історичного часу відбулися в цій підгрупі якісні й кількісні зміни. Так, вживання сполук (tr) і (tl) зростає у 5 і 4 разів, відповідно; сполука (ts), яка мала найвищий показник функціонування в давньоанглійський період, зникає. При цьому в середині слова у цей період уперше зареєстровано сполуку (th), а частота вживання поєднань (tf), (tn) і (tw) залишається практично незмінною.

Висновки дослідження. На підставі зіставлення специфіки актуалізації приголосних сполук у середині слова в двох розглянутих періодах розвитку англійської мови можемо зробити узагальнення, що, незважаючи на збільшення загальної кількості двофонемних сполук упродовж середньоанглійського періоду, їхня варіативність у межах кожної з підгруп зменшилася, за винятком тих сполук, що починаються на /l/ і /r/, кількість яких збільшилася до 12 і 18 різновидів, відповідно.

Якісна картина розвитку приголосних сполук у середині слова проявляється в появі в середньоанглійському періоді таких поєднань приголосних: (kl), (lk), (lp), (lv), (lw), (lΔ), (lZ) (lc), (ct), (cw), (dm), (fn), (fc), (gb), (hw), (hΔ), (h→), (mf) (nf), (nk), (nv) і (mbl), які можна вважати специфічними маркерами цього періоду розвитку мови. Інші сполуки приголосних — (ld), (lm), (ln), (ls), (lt), (cl), (dr), (fl), (gl) (mp), (nd), (ng), (nt), (tr), (tl), (th) і (ndr) — характеризуються однаковою або вищою рекурентністю в середньоанглійському періоді порівняно з

давньоанглійським, що може свідчити про стабільність взаємодії цих фонем у системі мови.

Література

1. Васько Р.В. Внутрішня (нелінійна) та міжфонемна (лінійна) синтагматика первинних фонологічних одиниць / Р. В. Васько // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Зб. наук. пр. — Вип. 8. — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. — С. 39–47.
2. Гороть Є.І. Статистичне дослідження фонемної структури кореневої морфеми і складу: [монографія] / Євгенія Іванівна Гороть. — Луцьк: Вежа, 1996. — 228 с.
3. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / Алла Андріївна Калита. — К.: Видавничий центр КНЛУ, 2001. — 351 с.
4. Кушнерик В.І. Фоносемантизм: гіпотези і факти [монографія] / Володимир Іванович Кушнерик. — Чернівці: Книги — XXI, 2008. — 420 с.
5. Плоткин В.Я. Динамика английской фонологической системы. — Новосибирск: Зап. — Сиб. книжное изд-во, 1967. — 169 с.
6. Стеріополо О.І. Парадигматика і синтагматика диференційних ознак фонем української та німецької мов / О. І. Стеріополо // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: зб. матеріалів Круглого столу. — К.: Міленіум, 2017. — С. 137–145.
7. [ASD] An Anglo-Saxon Dictionary. Based on the Manuscript Collections of Joseph Bosworth. Edited and enlarged by T. Northcote Toller. — 1997. — 1302 p., Supplement by T. Northcote Toller. — 1995. — 753 p., Enlarged Addenda and Corrigenda by Alistair Campbell to the Supplement by T. Northcote Toller. — Oxford: Clarendon Press, 1995. — 68 p.
8. [MED] A Middle-English Dictionary Containing Words Used by English Writers From the 12th to 15th Century / edit. by F.H. Stratmann: [a new ed.; re-arranged, revised and enlarged by H. Bradley]. — Oxford: Oxford University Press, 1967. — 708 p.
9. Magnus M. The Gods of the Word: Archetypes in the Consonants / Margaret Magnus. — Kirksville, MO: Truman State University Press, 1998. — 140 p.